

Miquel Àngel Riera, en la narrativa dels anys setanta

Factors diversos —dues antologies de poesia, l'atenció reiterativa del crític Alex Broch—, han desvetllat un interès per a estudiar i revisar la literatura catalana dels anys setanta. Hom ha parlat de la narrativa d'aquests anys, però tot sovint ha estat negligida una obra que se'm figura de les més reeixides de la dècada, em refereixo a **MORIR QUAN CAL** i **L'ENDEMA DE MAI**, de Miquel Àngel Riera, dues novel·les que, per l'argument, són correlatives, que conformen un mateix relat.

L'acció d'aquest relat es situa en la Guerra Civil, en la temptativa republicana d'invasió militar de Mallorca, però no és una novel·la de guerra, tot i que la guerra tingui un pes específic prou important a l'obra. En la creació de Miquel Àngel Riera és un el protagonista absolut: la violència. La violència immediata, derivada d'un fet concret: la Guerra Civil; una violència ancestral, d'origens obscurs, brutal, que marca les relacions humanes; una violència sense sang, psicològica, però igualment fatal; constituïda de menyspreus i de silencis...

El protagonista de **Morir quan cal** és un adolescent que, a l'estiu del 1936, se'n va de l'internat on estudiava a casa seva, a passar les vacances, a "S'Almonia", una propietat d'extensió mitjana, "fora vila", a la ruralia mallorquina. Progressivament l'adolescent anirà descobrint, horroritzat, la violència i la brutalitat del món en què viu: com el seu amic-heroi de la infància ha esdevingut, per la guerra, un assassí sense entranyes, com la seva pròpia mare, calladament, accepta i s'integra en aquest món sagnant, i com son pare ha comès dos crims impunement —i fins i tot amb elogi—, a sangs fredes. Aquest cúmul de violència, aquesta degradació de les persones vers les quals sentia un amor, un afecte, profunds, li provocaran un deseiiximent d'ells i un refús total del món i de la vida, car descobreix el que per a ell és el vet definitiu i arriba a identificar l'existència amb la pràctica de la violència, la qual cosa l'emmena al suïcidi final: «M'havíeu d'haver dit abans que viure era aquesta cosa».

La continuació de la història serà a la segona novel·la, **L'endemà de mai**. L'entroncament d'una i altra es realitza de manera lineal, no forçada, simplement se segueix el curs de la història. **L'endemà de mai** serà la crònica d'una decadència, la dels amos de "S'Almonia", els pares de l'adolescent que se suïcida. La mort del fill sumeix l'amo En Cosme i la seva dona en una mena de desesperació callada, és un trashedals que són incapaços de superar i davant el qual es retreuen a una actitud existencial elusiva i contemplativa. Els records s'esdevenen determinants i només resta com a horitzó la mort. Un lent camí de retorn cap a l'essencialitat, només sobtat al final per un altre esclat de violència, serà allò que constituirà la novel·la.

No sé el temps que va transcorrer entre la redacció de **Morir quan cal** (1974) i la de **L'endemà de mai** (1978), però el fet és que hi ha unes diferències estilístiques i de estructura importants en una novel·la en relació amb l'altra. Cada capítol de **Morir quan cal** és constituït per tres fragments diferenciats: un que és relatat per l'adolescent, un altre que ho és per l'amo En Cosme o per la seva muller, i un tercer fragment, generalment molt breu, que,

avancat l'acció, descriu l'enterrament. En canvi, a **L'endemà de mai** és la veu d'un narrador omniscient, extern a l'acció de la novel·la, el que "diu" l'acció, és una clàssica narració en tercera persona. Això fa que **Morir quan cal** sigui una narració més directa, més emocional i menys solemne —per dir-ho amb un mot potser excessiu— que **L'endemà de mai**, que és una lenta elegia. La diferència en l'estructura que existeix entre les dues novel·les correspon a un punt de vista distint que l'autor aplica al material narratiu. Així, mentre que a **Morir quan cal** cerca un objectivisme en ésser els personatges mateixos els qui donen la seva visió dels fets, són els mateixos els qui ens comuniquen els seus pensaments, les seves reaccions, la seva psicologia, a **L'endemà de mai** s'aplica un distanciament, hi ha un narrador savant que ens pinta el paisatge de la decadència dels amos de "S'Almonia".

Altament hi ha una diferència de "tempo" narratiu notable d'una novel·la a l'altra. Es molt més ràpida l'acció, és més accelerat el ritme a la primera narració que no pas a la segona. Podríem dir que **Morir quan cal** és una novel·la que no es perd en morositats, tot i que sigui llarga i aprofundida la descripció d'accions i d'estats anímics, mentre que **L'endemà de mai** és una novel·la marcadament lenta, minuciosa fins a l'extrem en la descripció dels actes i de la davallada física i psíquica dels personatges

i de llur convivència. Per això, conscient d'aquesta lentitud, d'aquesta morositat, l'autor inclou capítols, que gairebé podríem qualificar d'independents, en els quals la narració és molt més accelerada, com són els capítols dotzè i vintè de **L'endemà de mai**, els quals estableixen un contrast amb la resta de la narració i una pausa en la seva densitat detallada. Però allí on és més palesa la diferència entre la primera novel·la i la segona és en l'estil pròpiament, en l'escriptura, en el llenguatge prosaístic. **Morir quan cal**, en aquest sentit, és una novel·la més elemental. Tot i que ja era correcta i suggerent la prosa de l'escriptor manacorí en aquella novel·la, és a **L'endemà de mai** que aquesta escriptura arribarà a un nivell molt alt de qualitat. Es una prosa d'estructura barroca, sintàcticament barroca. La complexitat sintàctica és una constant de la novel·la i no és gratuïta, car correspon, en el nivell de l'expressió, al que és la novel·la internament, al nivell de significació. El lèxic, d'altra banda, és un dels aspectes més remarcables de l'obra. L'exuberància lingüística de la novel·la és absoluta i àmplia, s'hi confonen els cultismes, els mallorquinismes i les expressions comunes, harmònicament.

Amb aquesta història tràgica i violenta, en el fons poètica i simbòlica, Miquel Àngel Riera ha aportat a la nostra literatura dels anys setanta, a la literatura d'aquesta dècada tan contradictòria, una creació novel·lística madura i molt singular que estimem el lector perquè el situa davant d'una de les pregoneses humanes més reals, més immediates i, a la vegada, més terribles.

MIQUEL PAIROLI

A BARCELONA TROBAREU

PRESENCIA EN AQUESTES LIBRERIES:

JOAN BALLESTER CANALS,
Consell de Cent, 281.
CASA DEL LIBRO,
Ronda Sant Pere, 3.
LIBRERIA ELITE,
Aribau, 96.
LIBRERIA PROA,
Rambla Catalunya, 72.
LIBRERIA LES PUNXES,
Rosselló, 260.

QUIOSC MARGARITA POY,
Plaça Lesseps, 31.
LIBRERIA FRANCESA,
Passeig de Gràcia, 91.
LIBRERIA MARGENAT,
Major de Sarrià, 77
LIBRERIA ONA,
Gran Via les Corts Catalanes, 652.
LIBRERIA PORTER,
Portal de l'Àngel, 9.

Presència, n.º 547, Aul 81